

KİTAP TANITIMI

Muhammed İkbal EKİNCİ*

Bir Dinî İdealin İfade Biçimleri: Râbia el-Adeviyye'den Kalanlar

Yazar: M. Nedim Tan

Yayınevi: Pinhan Yayıncılık

Basım Yeri ve Zamanı: İstanbul, 2020.

ISBN: 978-605-7768-18-6

Râbia el-Adeviyye, sûfilerin müstakil bir zümre olarak ayırt edilmediği bir dönemde dikkat çeken ve sonrasında Müslüman hafıza tarafından sürekli işlenen tutumları ve sözleriyle sıra dışı isimlerden biridir. O, zühdün tezahürlerini muhabbet vurgusuyla farklı bir aşamaya taşıyan kimliğiyle dikkat çekmiş ve bu anlamda bir temsil gücü kazanmıştır. Zühd, uzlet, havf ve tevekküle dayanan dinî tutumlar, Râbia ile, Allah sevgisine vurgu yapan yeni bir düzey kazanmış; sevgi, beklentisizlik ve yakınlığın coşkusunu yansıtan bir söylem belirginleşmiştir.

Değerlendirmesini yapacağımız bu kitap, Râbia'yı ona atfedilen sözler, menkıbeler ve şiirler bağlamında konu edinen bir çalışmadır. Çalışmada Râbia sonrası süreçte genişleyen ve derinleşen ifade biçimleri değerlendirilmiştir. Yazar, başta sadece metin taraması yapıp karşılaşılabilecek açıklamaları kavramsal açıdan genişletmeyi amaçlamış olsa da ilerleyen süreçte bu amacı yetersiz bulmuş ve Râbia hakkındaki birikimin ona atfedilen şiirlere nasıl arka plan sağladığını araştırmaya yönelmiştir. Böylece çalışma sadece şiirlerle sınırlı kalmamış, Râbia'dan kalanlar bir bütün olarak ele alınmıştır. Yazar, hafızanın önceliklerinden uzaklaşmamak için söz konusu birikimin Râbia'ya aidiyetini sorun olarak görmemiştir (s. 9-10). Yazar, daha önce yapılan benzer çalışmalardan faydalanmakla birlikte büyük ölçüde onlardan ayrılmış, kaynaklara yeni örnekler eklemiş, tasnif ve perspektif bakımından farklı bir çalışma ortaya koymuştur. Sekiz başlıktan oluşan çalışmayı değerlendirirken her bir başlığı ayrı bir bölüm olarak kabul ettik.

“Tarih ile menkıbe arasında: Râbia el-Adeviyye çalışmalarına bakış” başlıklı birinci bölümde yazar bir literatür taraması yapmaktadır. Hakkında anlatılanlar ilk dönem tasavvuf metinlerinde ve rivayet derlemelerinde yer almasına karşılık Râbia'nın biyografisinin ayrıntılarına VI./XII. yüzyıl sonlarına doğru rastlanır. Râbia hakkında akademik çalışmaların

* Arş. Gör., Adıyaman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, ORCID: 0000-0003-0244-2075.

yapılmaya başlanması ise yaklaşık yüz yıl öncesine dayanmaktadır. Margaret Smith'in 1928'de yayımlanan ve *Râbia –Bir Kadın Sûfî* adıyla Türkçeye çevrilen çalışması, yazara göre bir dönüm noktası sayılabilir. Sonraki yıllarda ulaşılan yeni kaynaklara rağmen bu çalışma anlatım ve sentez gücü bakımından değerini korumaktadır. Abdurrahman Bedevî'nin 1948'de yazdığı *Şehîdetü'l-ıŝki'l-ilâhî –Râbiatü'l-Adeviyye*, önceki çalışmanın takipçisi olup yazarın felsefî kimliğinden etkilenmiş olsa da Râbia hakkındaki ayrıntıları bir bütünün parçası olarak sunması açısından dikkate değerdir. Türkiye'deki ilk çalışma olan Ömer Rıza Doğrul'un kaleme aldığı *Hazreti Râbiatü'l-Adeviyye (k.s.)*, önceki iki çalışmayı referans almış ancak yazar burada bazı düzeltmeler ve eklentiler yapmıştır. Râbia ile ilgili en son ve en kapsamlı çalışma ise Rkia Elaroui Cornell'in hazırladığı ve 2019'da yayımlanan *Râbia from Narrative to Myth –The Many Faces os Islam's Most Famous Woman Saint Râbia al-Adawiyya*'dır. Bu eser, Tan'ın ifadesiyle Batı ve Arap dünyasındaki akademik ve popüler birikimi kültürel sonuçlarıyla değerlendirmesi ve hem klasik hem de modern dönemde üretilen Râbia anlatılarını çözümlemesi açısından önemlidir (s. 13-17).

Tan'a göre tarihsel bir kişilik olan Râbia ile tasavvufî ideallerin yansıtıldığı bir figür olarak Râbia hakkında araştırmacıların en çok zorlandığı nokta, klasik literatürde tarihsel veri akışı ile menkıbevî içeriğin sürekli iç içe geçmesidir. Yapılması gereken, biyografik bilgileri düşünsel sorunlara öncelemeden ve ilgili anlatıları tasavvuf tarihinin genişleme ve yayılma biçimine odaklanarak okumaktır. Yazarın bu çalışmada yapmaya çalıştığı, Râbia üzerinden bir tasavvuf tarihi ve tasavvuf tarihi üzerinden de Râbia'yı okuma denemesidir. O, Râbia'yı Smith'teki gibi biyografi öncelikli tarihsel tespitlere odaklanan ve kavramlardan hareket eden bir üslupla anlatmamış; Bedevî gibi tek bir deneyimin farklı aşamaları olarak yorumlamamış; Cornell gibi konuya mitoloji ve naratoloji/anlatıbilim araştırmacısı olarak bakmamıştır. Elbette yazar adı geçen bu çalışmaları görmezden gelmemiş fakat onların kaynaklarını aşır farklı bir bağlamda değerlendirme yapmaya çalışmıştır. (s. 19-20.) Kullandığı kaynak çeşitliliğine ve yaptığı değerlendirmelere bakıldığında yazarın bu hedefini gerçekleştirdiğini söylemek mümkündür.

İkinci bölüm "Tasavvuf Tarihinde Basra Çevresi ve Râbia: Zühdün Aşamaları, Muhabbetin Göstergeleri" başlığını taşımaktadır. Yazar bu bölümde Râbia'dan kalan rivayetler ve Basra bölgesindeki dinî hareketlilik arasında kurulabilecek bağların olup olmadığı sorusundan hareket etmektedir. Ona göre her ne kadar biyografik sınırları belirsiz bir bilgiler toplamı mevcut olsa da Râbia'da öne çıkan motiflerle¹ dönemin arayışları arasında bağlar bulunmaktadır. Basra hem tasavvuf adının ilk defa ortaya çıktığı bölge hem de tasavvuf uygulamalarının kavramsal

¹ Yazar, çalışmaya aldığı metinleri motif olarak kabul etmekte ve çalışma boyunca bu şekilde ifade etmektedir (s. 22).

olarak ifade edildiği bir merkezdir. Dönemin anahtar kavramı olarak züht, dinî ideal olarak yaşatılıp yüceltilmektedir. Zühdün temel yansımaları, sahiplik, statü kazanma, itibar düşkünlüğü, kabile ve akrabalık bağları, hazırların tatminine odaklı tüketim ve eğlence biçimleri, şöhret amaçlı uğraşılan her türlü ilmî faaliyet, benliği besleyen ve nesnelere çıkar ilişkisi üreten tüm sebeplerin karşısında durmak, bunları anımsatan çağrışımları yermek ve reddetmektir (s. 23-34).

Sayfa

Dönemin Basra'sı zühdün yanı sıra muhabbet fikrinin de yoğun olarak işlendiği bir merkez olmuştur. Râbia, züht ile muhabbet arasındaki ilişkinin niteliğini yansıtmaya bakımından önemli bir isimdir. Bu dönem zahitlerinde ortaya çıkan özelliklerden biri *teklik* temelli kavrayış ile kaygıların ve arzuların teke indirilmesidir. Basra'da konuşulan meselelerden biri de Allah ile insan arasındaki bağın dostluk üzerinden kavramlaştırılmış ifadesi olan *hullet*dir. Râbia'nın muhabbet ile hulletin kendisinde birleştiği bir isim olduğu, aktarılan rivayetlerden anlaşılmaktadır. Yazara göre Basra çevresi, zühdün aşama kaydedip muhabbetin göstergelerine taşıyıcılık ettiği dinî bir bilincin zeminini oluşturmuştur. Râbia'nın muhabbet vurgusunda ortaya çıkan züht, havf veya hüzne yönelik eleştiriler bir olumsuzlama değil, yapılandırma. Burada muhabbetin züht veya havf ve hüzünden kopması söz konusu olmayıp hepsinin toplamında derinleşen bir kavrayış ortaya çıkmaktadır. Yazar, zühdün aşama kazanıp muhabbete geçiş yapmasını bir kopma ve sıçrama sürecinin değil; bir tamamlama ve yapılandırma sürecinin yürürlükte olmasına bağlar. Bu yapılandırma tasavvuf tarihindeki kavramsal sürekliliğin de sağlayıcısıdır. Yazar bölüm sonunda dönemin sûfîleri ile özdeşleşen kavramlar olduğuna dikkat çekmektedir. Ancak bu kavramlar sûfîleri, sûfîler de özdeşleştikleri kavramları sınırlamaz. Söz konusu özdeşlik, sadece ilgili sûfînin bir kavram hakkında çok söz söylemesi ya da sonraki dönemlerde kendisine o konuda daha fazla atıf yapmasından kaynaklanır. Dolayısıyla bu sûfîlerden herhangi birinin kendisi ile özdeşleşmiş kavram hakkında söz söyleyen ilk veya nihâî kişi olduğunu söylemek gerçeklikle uyumlayabilir. Yazarın bölüm sonunda ulaştığı sonuç şöyle ifade edilebilir: Râbia hakkında anlatılan tüm motiflerde Basra çevresindeki züht merkezli duyarlılıkların ifade biçimleri karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan onda muhabbet baskın gözüktüğü kadar zühdün farklı tonları da görülmekte, bu durum Basra çevresinin o yüzyıldaki dinî değerlere Râbia'nın şahsında bir simge bulduğunu düşündürmektedir (s. 34-51).

158

Yazar, "Erken Dönem: Zahitler ve Edebiyatçılar" başlığını kullandığı üçüncü bölümde III./IX. yüzyılda Râbia'ya ilişkin hafızayı yansıtmaya çalışmıştır. Bu dönemde Râbia hakkındaki temel vurgu, muhabbet kavramında odaklanmıştır. Râbia'dan aktarılan unsurlarda muhabbetin ortak kabul etmeyen ve her şeyi kendinde tek kılan niteliği dikkat çekmektedir. Yazar, burada muhabbetin tevhidin gerçekleşme biçimi olarak algılandığını ve muhabbete yapılan her vurgunun tevhidin farklı bir açılımını sunduğunu söylemektedir (s. 56). Bu dönemde aktarılan menkıbelerin önemli bir kısmında Râbia'nın evliliği engel görüp gelen teklifleri geri çevirmesi öne çıkar.

Ayrıca dönemin Câhız, İbn Kuteybe ve İbn Ebû Tâhir Tayfur gibi entelektüel isimleri, amellerin kabulü konusunda emniyet hissinin yanlışlığı, maddî imkânlarla tenezzül etmeme, kalplerin Allah sevgisine kapıldığı ölçüde gerçeğe ulaşacağı gibi konularda Râbia'ya referansta bulunmuşlardır (s. 73).

“Muhabbet Ehlerinden Biri: Tasavvuf Kaynaklarında Râbia” başlıklı dördüncü bölümde yazar, IV./X. ve V./XI. yüzyıllarda sûfî yazarların Râbia'nın hayatına ilişkin ayrıntıları mevcut dinî-tasavvufî hafızaya katkı yapacak şekilde işlemeye başladıklarını belirtmiştir. Bu dönem metinleri ile bir önceki yüzyıl metinleri arasında görülen ortak yönler, aralarındaki ilişkiyi; ayrılan yönler ise her iki dönem arasında aktarım ve yeniden üretimdeki çeşitliliği yansıtmaktadır. Yazarın bu başlık altında incelediği o döneme ait rivayetlerde Râbia, çevresindekilerin eksikliklerine işaret edip onlara yol gösteren; sûfîlerin sözlerine anlam çerçevesi belirleyip kavramları açıklayıcı ve tamamlayıcı olan; paylaşımsız sevgi vurgusunu gayret ile ilişkilendiren; dönemin ilim ehline eleştirel yaklaşımlar sergileyen; kendisine hikmet verilen; sevginin kendi içinde üst düzey bir korku düzeyi barındırdığını ifade eden; günahattan tevbe gibi tamamen kulun yönelişine bağlı gibi görünse bile her türlü fiilde önceliğin kula değil Allah'a ait oluşunu vurgulayan; sevgi, coşku, korku ve kaygı çağrışimli kelimelere ek olarak sekr/sarhoşluk kavramını kullanan; muhabbetin merhamete ileten ya da merhametin muhabbeti doğuran yönlerine dikkat çeken bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır (s. 75-97). Yazara göre tasavvuf dilinin inşa edilip yönteminin belirlenmeye başladığı bu dönemde Râbia'ya özel bir değer yüklenmiştir. Râbia ile ilgili rivayetler bu dönemde çeşitlenerek işlenmeye devam edilmiş ve kavramsal incelikler kazanmaya başlamıştır.

Yazar, beşinci bölümde “Farklı Üsluplar, Yeni Çağrışımlar: Geçiş Dönemi Metinlerine Bakış” başlığı altında tasavvufun İslam coğrafyasında kökleşip ortaya çıkan tartışmaların belli ölçüde aşılmaya ve sûfîler arasında güçlü bir ilişki ağının oluşmaya başladığı V./XI. yüzyılı ele almıştır. Bu dönemde yazı kültürüne tasavvuf dilinin yerleştiği görülmektedir. Tasavvuf kitabî kültüre mal oldukça kendini gösteren uzlaş, sözlü unsurların baskın olduğu erken dönem rivayetlerini yeni çağrışımlar üzerinden değerlendirmeye zemin hazırlamıştır. Bu dönemdeki rivayetlerde Râbia, ahiret endişesini ifade eden; istekleri yerine geldikten sonraki pişmanlığı ve ceza görme kaygısını yansıtan; aynı zamanda Allah'ın rahmetinden ümit kesmemeyi tavsiye eden; dış dünya ile değil amellerdeki eksikliklerle ilgilenmenin önemine vurgu yapan biri olarak görünür (s. 109-110). Dönemin dikkat çeken bir yönü de Râbia merkezli bir Hasan-ı Basrî eleştirisinin metinlerde yer almasıdır. Bu dönemde tasavvuf metinlerinde yer alan aktarımlara ilave olarak edebiyatçılar ve entelektüellerin metinlerinde de bir Râbia portresi görülmektedir.

Basra çevresindeki seçkin isimlere karşı onları irşat etme ve dini tutumlarını yetersiz bulmaya yönelik bir üslup yansıtılır. Ayrıca bu dönemin anlatılarında Râbia, kendisinin duyacağı bağlılık kadar kendisine duyulacak bağlı da olumsuzlayan; sevgiyi tek kılıp başka hiç kimseye paylaşmayan; ölümü kavuşma ile özdeşleştirdiği için ölüm meleğini öven bir kişilik olarak karşımıza çıkmaktadır (s. 113-117).

Sayfa

“Hafızanın Estetiği: Attâr’ın *Tezkiretü’l-evliya’sı*” başlıklı bölümde yazar, Râbia ile ilgili hafızayı zirveye taşıyan, bunu yaparken de yüzyılların getirisini göz ardı etmeyen ve Râbia’yı tüm sûfî kesimlerin sözlü kültürüne mal eden bir isim olan Feridüddîn Attâr üzerinden bir okuma yapmıştır. Yazara göre daha önce geçen motiflerin tümü Attâr’da yeni bir aşama kazanmıştır. Attâr, içinden çıktığı geleneğe bağlı kalarak Râbia’ya ilişkin mirası aktarmış ve bunu yorumlarken ilgili kavramsal çerçeveyi de dönüştürmüştür. Attâr’ın anlattığı Râbia’da aşkın elemeleri, sebep olduğu sarhoşluk, naz ve niyaz durumlarının geçişleri gibi önceki metinlerde doğrudan kaynağı olmayan temalar vardır. O, Râbia ile ilgili birikime sadece sûfîlerin katkılarını değil, edebiyatçı ve tarihçilerin yazdıklarını, sözlü aktarımları, belki de günümüze ulaşmamış bazı metinleri ve kendi çevresindeki folklorik unsurları da eklemiştir. Tan’a göre bütün bunlar Attâr’ın aktarıcı olduğu kadar öğretici bir kimliğinin de olduğunu gösterir. Ona göre Attâr, var olan motifleri çeşitlendirip tasavvufî hafızaya kendi muhayyilesiyle ayna tutan sıra dışı bir yazardır. Râbia, Attâr’da tarihsel bir figür olmaktan çıkıp sûfîlerin edindikleri amaçlarla geliştirebilecekleri ideal ilişki formlarından birine dönüşür (s. 123-126).

160

Attâr, Râbia resminin tüm renklerini bizlere sunarken zahitlerden, sûfîlerden, meczuplardan, âşıklardan ve mürşitlerden farklı farklı tonlar yansıtmaktadır. Attâr’ın bir başka dikkat çeken yönü, Râbia ile ilgili bölümün girişinde erkek egemen niteliği baskın olan bir ortamda kadınların dinî yönden seçkinleşmesine yaptığı vurgudur. Ona göre Allah’ın nazarı, görünüşe değil, özdedir ve bu öz, uzlaşıya ve alışkanlığa dayalı tüm kabulleri tersine çevirebilir. Attâr, Râbia anlatılarında evliliğe konulan mesafeyi yeni menkıbeler eşliğinde fena kavramı ile bütünleştirmektedir. Burada fena ve müşahede merkezli bir tasavvufî tutum öne çıkmaktadır. Râbia’nın muhabbet, fena ve tevhid kavramlarına kazandırdığı içeriği işleyen menkıbeler de Attâr tarafından aktarılmıştır. Yine Attâr’da fena fikrinden fakr kavramına geçiş söz konusudur. Kısacası Attâr’ın Râbia anlatımında önceki dönemlere göre bir genişleme görülür, etkileyici unsurlar artış gösterir ve ayrıntılar çoğalır (s. 127-168). Yazara göre bu çok yönlü birikim, sûfîlerin muhabbet ve yakınlık konusundaki görüşlerinin kültürel açıdan kuşatıcılık kazanmasına bağlıdır. Bu bağlamda *Tezkiretü’l-evliyâ*, önceki dönemlerde yazılan tabakât eserlerinin menâkıb türüne evrildiği bu dönemde sıra dışı bir sentez olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yedinci bölümde yazar, “Velîliğin Bereketiyle: Yaşayan Râbia, Yaşatılan Gelenek” başlığı altında Râbia’nın velayeti ile ilgili rivayetleri aktarmıştır. Yazara göre Râbia, Basra

çevresinde ortaya çıkan dinî bilincin tasavvuf tarihinin sonraki dönemlerindeki süreçler ile bütünleşmiş olan çok yönlü bir temsilcisidir. Bu temsilciliğin kavramsal olarak karşılığı ise *velâyet*dir. Velâyet düşüncesi, her türlü yerel ve dönemsel yansımayı sûfiler arasında evrensel ve tarih üstü kılar. Nitekim Râbia'nın etkinliğine vurgu yaparak erkeklerden üstün gören İbnü'l-Arabî, onu, velayeti dolayısıyla kendisinden bilgi ve hal alınan kaynak bir isim olarak görmüştür. İbnü'l-Arabî'nin aktardığı rivayetlerde Râbia'nın Allah'a saf kulluğu, aracısız ve karşılıksız sevgi söyleşileri ve âhîret halleri görünür. İbnü'l-Fârız, Râbia'nın ilahî aşk ve vahdet motifleri ile bütünleşen kimliğini yansıtmıştır. Tahayyül gücü, dil estetiği ve konuları ele alışı bakımından döneminin sıra dışı temsilcilerinden sayılan İbn Gânim, Râbia'yı muhabbet, vecd ve sekr ile özdeşirdiği bir anlatımla aktarmıştır. İmam Rabbânî, Râbia'dan aktarılan cenneti yakma ve cehennemi söndürme motiflerini eleştirmiştir. Ona göre bu motifler, âyetlerde açıkça belirtilen bir kulluk mertebesinin ikincil duruma düşürülmesi demektir ve bu da şeriata aykırı bir tutumdur. Onun bir başka eleştirisi de Allah'a olan muhabbetin Hz. Peygamber'e yer bırakmaması motifinedir (s. 171-187). Yazarın bu bölümde dikkat çektiği başka bir husus, İslam tarihinde bir kadının dinî açıdan övülmeye değer nitelikleri dile getirilirken hakkında 'Râbia misali' ve 'zamanının Râbia'sı' nitelemelerinin kullanılmasıdır. Yazara göre bu durum, Râbia'nın ideal bir tip oluşunun bir göstergesidir. Tan, bir ismin İslam tarihinde ideal tipe dönüşmesinin ondan aktarılanların farkı katmanlar kazanarak yaşanmış ve yaşanacak deneyimlere tanık gösterilmesi anlamına geldiğini söylemektedir. Bu bağlamda Attâr ile zirveye ulaşan, İbnü'l-Arabî ile yeni bağlamlar kazanan çok katmanlı bir Râbia resmi karşımıza çıkmaktadır. Menkıbevi içeriğin metafizik bir kisve bulması, aktarılan tüm ayrıntıları ve yapılan tüm yorumları değerli kılmıştır. Râbia'ya atfedilen her menkıbe ve buna bağlı olarak dile getirilen her merteye onu bir kademe daha tasavvufî muhayyileye armağan etmiştir (s. 189-197).

Son bölümde yazar, "Râbia'ya Atfedilen Beyitler: Şevk ve Ünsiyetin Terennümleri" başlığı altında ona nispet edilen şiirleri incelemiştir. Yazara göre kaynaklara bakıldığında bu şiirlerin neredeyse tamamı başka şairlere aittir. Kimin söylediği belli olmayan beyitler ise belli bir kesimde yaygınlaşmış ortak deyişlere dönüşmüştür. Burada bu şiirlerin Râbia'ya atfedilmesinin ve bu şekilde yorumlanmasının ne anlama geldiği sorusu akla gelir. Yazara göre bu sorunun net bir cevabı yoktur ancak burada vurgulanması gereken nokta, sûfilere şiir söyleten ya da mevcut şiirleri yorumlatan yaşantılar ile Râbia anlatıları arasındaki örtüşmenin bu hafızaya zemin hazırladığıdır (s. 200). Yazar bu bölümde söz konusu şiirleri önceki bölümlerde işlenen motiflerle ilişkilendirerek değerlendirmiş ve şiirlerin içeriklerini yorumlamıştır.

Sonuç kısmında yazar, genel bir değerlendirme yapmıştır. Ona göre Râbia hakkında konuşmak, dinî bilincin nerdeyse bütün katmanlarına açılmayı gerektiren bir süreci başlatır. Dolayısıyla Râbia, içinde bulunduğu bütünle ilişkilendirildiğinde derin bir kavramsal içerik ve geniş bir literatür karşımıza çıkar. Başka bir ifadeyle Râbia'yı okumak, tasavvufî hafızanın derinliklerine yol almaktır. Yazarın ifadesiyle “elimizde, öğretî zemin kazandıkça çeşitlenen ve genişleyen, işlendikçe farklı incelikleri sezilen ve yeniden üretilen büyük bir Râbia resmi vardır. Bu resimde olgu ile kurgu arasında sınırlar kalkmış, menkıbevî ilgi düzeyiyle ahlâkî yetkinliğin göstergeleri arasında yeni bağlamlar ortaya çıkmış gibidir” (s. 235-237).

Râbia el-Adeviyye hakkında bir literatür sunmayı hedefleyen bu çalışma, ülkemizde hakkında çok az çalışma yapılmış böyle önemli bir ismin daha çok gündeme gelmesine katkıda bulunacaktır. Çalışma, biyografik bilgilerin öncelendiği salt bir literatür denemesi olmayıp Râbia hakkındaki anlatıları tasavvufî bir bütünlükle okuyucuya sunmaya çalışmaktadır. Yazar metin içerisinde yaptığı yorumlarda açıklanması gereken veya okuyucunun ileri okuma yapmak isteyebileceği konular için dipnotlarda önemli bilgiler vermiş ve gerekli referansları göstermiştir. Bu da çalışmanın daha zengin ve geniş bir kaynakçaya sahip olmasını sağlamıştır. Yazar, aktardığı metinlerin Arapça ve Farsça asıllarını çalışmaya ekleyerek okuyucu için bu metinlerin orijinal hallerini ve çevirilerini karşılaştırma imkânı da sunmaktadır. Yine Râbia'nın hafızanın taşıyıcısı rolüne vurgu yaptığı alıntılar arasında atıflar yapması, çalışma bütünlüğünün sağlanması bakımından önemlidir. Ayrıca yazarın kullandığı kaynakların çeşitliliği ve hem klasik hem de modern döneme ait geniş bir kaynak taramasının yapılmış olması çalışmayı daha da anlamlı ve nitelikli kılmaktadır. Bütün bu yönleriyle kitap, Râbia araştırmacılarına önemli bir kaynak olacak ve bu türde yapılacak yeni çalışmalar için kanaatimizce iyi bir örnek teşkil edecektir.